

Informatīvs materiāls par valsts amatpersonu darbības atklātuma nodrošināšanu

Saturs

1. Amatpersonu darbības atklātuma princips.....1
2. Problēmas formulējums un esošās situācijas izklāsts.....2
3. Valsts amatpersonas darbība publisko tiesību jomā un informācijas atklātības nozīme.....8

1. Amatpersonu darbības atklātuma princips

Demokrātiskā sabiedrībā valsts varas pārstāvji tiek pakļauti pastāvīgai sabiedrības kontrolei un jebkurai valsts amatpersonai ir pienākumus nodrošināt savu darbību sabiedrības interesēs, ievērojot normatīvajos aktos valsts amatpersonām noteiktos ierobežojumus, aizliegumus un pienākumus, tādējādi, radot sabiedrības uzticību valsts amatpersonu darbībai.

Minētais izriet no likuma "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā" 2.pantā noteiktā mērķa – nodrošināt valsts amatpersonu darbību sabiedrības interesēs, novēršot jebkuras valsts amatpersonas, tās radnieku vai darījuma partneru personiskās vai mantiskās ieinteresētību uz valsts amatpersonas darbību, veicināt valsts amatpersonu darbības atklātumu un atbildību sabiedrības priekšā, kā arī sabiedrības uzticēšanos valsts amatpersonu darbībai.

Tādējādi nepieciešams rast risinājumu sabiedrības informēšanai par valsts amatpersonu izdarītajiem pārkāpumiem un par tiem piemērotajiem sodiem un noteiktajiem pienākumiem atlīdzināt valstij nodarītos zaudējumus, nodrošinot valsts amatpersonu darbības atklātumu un atbildību sabiedrības priekšā, kā arī veicinot sabiedrības līdzdalību valsts amatpersonu darbības uzraudzībā.

Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments (turpmāk – Senāts) 2009.gada 26.marta spriedumā lietā Nr.SKA-68/2009 (izskatāmajā lietā) norādīja, ka valsts amatpersonām kā vienotas valsts pārvaldes sastāvdaļai, pildot dienesta pienākumus, ir jādarbojas sabiedrības interesēs, tādējādi gūstot sabiedrības uzticību, un jānovērš jebkādas šaubas par iespējamu valsts amatpersonas ieinteresētību konkrēta lēmuma vai rīcības rezultātā, proti, jānovērš interešu konflikta situācijas iespējamība. Līdz ar to valsts amatpersonas vairāk kā jebkuras citas personas ir pakļautas dažādiem ierobežojumiem un atrodas pastiprinātā sabiedrības uzmanības lokā.¹

Valsts amatpersonas darbība publisko tiesību jomā, veicot ar amata pienākumiem saistītas darbības, ir pakļautas sabiedrības uzmanībai un kontrolei, tādējādi sabiedrībai ir dodama priekšroka un par objektīvi

¹ Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2008.gada 23.oktobra spriedums lietā http://www.tiesas.lv/files/AL/2008/10_2008/23_10_2008/AL_2310_AT_SKA-0456_2008.pdf

nozīmīgākām ir atzīstamas sabiedrības tiesības iegūt informāciju par valsts amatpersonu rīcību salīdzinājumā ar attiecīgo valsts amatpersonu Latvijas Republikas Satversmes 96.pantā ietvertajām tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību. Šāda atziņa, līdzīgā gadījumā, kas saistīts ar informācijas iegūšanu par valsts amatpersonu darbību, ir izdarīta arī Senāta 2005.gada 16.septembra sprieduma lietā Nr.SKA-162, 11.punktā.²

2.Problēmas formulējums un esošās situācijas izklāsts

Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs (turpmāk-Birojs), pamatojoties uz Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likuma 7.panta pirmās daļas 13.punktu, kopš 2007.gada Biroja mājas lapā www.knab.gov.lv ievieto informāciju par Biroja pieņemtajiem lēmumiem administratīvo pārkāpumu lietās, aprakstot valsts amatpersonu pieļauto pārkāpumu būtību un piemēroto sodu, taču, ievērojot Tieslietu ministrijas un Datu valsts inspekcijas norādījumus par Fizisko personu datu aizsardzības likuma prasībām, netiek publiskota informācija, kas ļautu identificēt konkrēto valsts amatpersonu.

Biroja esošā prakse liecina, ka arvien vairāk privātpersonu un masu saziņas līdzekļu (preses, TV, interneta portāli, radio, u.c.) pārstāvji lūdz sniegt informāciju par konkrētas valsts amatpersonas darbību un tās izdarītajiem likumpārkāpumiem, kas konstatēti gan administratīvo lietu, gan administratīvo pārkāpumu lietas ietvaros. Vēršam uzmanību, ka likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonas darbībā” 30.panta pirmā daļa paredz, ka par minētā likuma pārkāpumiem personu sauc pie normatīvajos aktos noteiktās atbildības, kā arī valsts amatpersonai saskaņā ar minētā panta noteikumiem ir pienākums atlīdzināt valstij nodarītos zaudējumus, līdz ar to, attiecīgā procesa piemērošana atkarīga no konkrētās lietas faktiskajiem un tiesiskajiem apstākļiem, izdarītā pārkāpuma noilguma, pārkāpuma rezultātā valstij nodarītā zaudējuma un citiem ar lietu saistītiem apstākļiem.

Pieprasītā informācija tiek sniegta ierobežotā apjomā, ievērojot konkrētās lietas procesuālās tiesību normas, kā arī normatīvo regulējumu, kas nosaka informācijas pieejamības apjomu un kārtību, kādā sniedzama attiecīgā informācija, ņemot vērā tās statusu un atklātības ierobežojumus.

2.1.Normatīvo aktu un tiesu prakses analīze

Latvijas Republikas Satversmes 96.pantā ir noteiktas personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību. Administratīvā procesa likuma 54.panta pirmā daļa nosaka, ka privātpersonai un iestādei, kas nav administratīvā procesa dalībnieks, informāciju sniedz saskaņā ar Informācijas atklātības

² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta spriedumi un lēmumi 2005.- Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 658.lpp.

likumu, Fizisko personu datu aizsardzības likumu un citiem normatīvajiem aktiem.

Informācijas atklātības likuma 2.panta pirmā daļa nosaka, ka šā likuma mērķis ir nodrošināt, lai sabiedrībai būtu pieejama informācija, kura ir iestādes rīcībā vai kuru iestādei atbilstoši tās kompetencei ir pienākums radīt. Šis likums nosaka vienotu kārtību, kādā privātpersonas ir tiesīgas iegūt informāciju iestādē un to izmantot. Turklāt minētā likuma II nodaļā ir ietverts informācijas iedalījums, kā arī noteikts attiecīgās informācijas pieejamības statuss.

Informācijas atklātības likuma 4.pants nosaka, ka vispārpieejamā informācija ir tāda informācija, kas nav klasificēta kā ierobežotas pieejamības informācija. Vispārpieejamo informāciju saskaņā ar šī likuma 10.panta trešo daļu sniedz jebkuram, kas to vēlas saņemt, ievērojot personu vienlīdzību likuma priekšā. Savukārt minētā likuma 5.panta pirmā daļa nosaka, ka ierobežotas pieejamības informācija ir tāda informācija, kura ir paredzēta ierobežotam personu lokam sakarā ar darba vai dienesta pienākumu veikšanu un kuras izpaušana vai nozaudēšana šīs informācijas rakstura un satura dēļ apgrūtinā vai var apgrūtināt iestādes darbību, nodara vai var nodarīt kaitējumu personu likumiskajām interesēm.

Papildus normatīvajos aktos noteiktajam informācijas ierobežotas pieejamības statusam konkrētiem datiem un informācijai, jebkuras iestādes vadītājam vai informācijas autoram saskaņā ar Informācijas atklātības likuma 5.pantā otrajā, trešajā un ceturtajā daļā, 6.pantā un 8.¹pantā ietverto pilnvarojumu, ir tiesības, norādot Informācijas atklātības likumā vai citos likumos paredzēto pamatojumu, noteikt informācijai ierobežotas pieejamības statusu uz laiku, kas nav ilgāks par vienu gadu. Piemēram, Biroja rīkojumā „Par ierobežotas pieejamības informāciju”, ir noteikts, ka jebkāda veida informācija, kas attiecas uz lietvedībā esošo lietu (tajā skaitā pārbaudes materiāliem) līdz brīdim, kad attiecīgajā lietā tiek pieņemts lēmums, vai līdz brīdim, kad adresātam tiek nosūtīts dokuments, kas netiek klasificēts kā ierobežotas pieejamības informācija, ir atzīstama par informāciju iestādes iekšējai lietošanai, t.i., ierobežotas pieejamības informācija.

Saskaņā ar Informācijas atklātības likuma 10.panta ceturto daļu, ja pieprasītās informācijas kopums ietver arī ierobežotas pieejamības informāciju, iestāde izsniedz tikai to informācijas daļu, kas ir vispārpieejama. To informācijas daļu, kas ietver ierobežotas pieejamības informāciju, izsniedz, ievērojot Informācijas atklātības likumā noteikto īpašo kārtību.

Atbilstoši minētā likuma 11.panta ceturtajai daļai, pieprasot ierobežotas pieejamības informāciju, persona pamato savu pieprasījumu un norāda mērķi, kādam tā tiks izmantota. Ja ierobežotas pieejamības informācija tiek izsniegta, tās saņēmējs uzņemas saistības šo informāciju izmantot tikai tiem mērķiem, kuriem tā pieprasīta.

Fizisko personu datu aizsardzības likumā ir noteikti vispārīgie personu datu apstrādes principi, kuru mērķis ir aizsargāt jebkuras fiziskas personas, tai skaitā valsts amatpersonas, pamattiesības un brīvības, it īpaši privātās dzīves neaizskaramību, attiecībā uz fiziskās personas datu apstrādi. Proti, minētā likuma II nodaļā norādīti attiecīgās informācijas izsniegšanas nosacījumi un šādas darbības pieļaujamība.

Fizisko personu datu aizsardzības likuma 7.pants nosaka, ka personas datu apstrāde ir atļauta tikai tad, ja likumā nav noteikts citādi un ja ir vismaz viens no šādiem nosacījumiem:

- 1) ir datu subjekta piekrišana;
- 2) datu apstrāde izriet no datu subjekta līgumsaistībām vai, ievērojot datu subjekta līgumu, datu apstrāde nepieciešama, lai noslēgtu attiecīgu līgumu;
- 3) datu apstrāde nepieciešama pārzinim likumā noteikto pienākumu veikšanai;
- 4) datu apstrāde nepieciešama, lai aizsargātu datu subjekta vitāli svarīgas intereses, tajā skaitā dzīvību un veselību;
- 5) datu apstrāde nepieciešama, lai nodrošinātu sabiedrības interešu ievērošanu vai realizētu publiskās varas uzdevumus, kuru veikšanai personas dati ir nodoti pārzinim vai pārraidīti trešajai personai;
- 6) datu apstrāde ir nepieciešama, lai, ievērojot datu subjekta pamattiesības un brīvības, realizētu pārziņa vai tās trešās personas likumiskās intereses, kurai personas dati atklāti.

Vienlaikus atzīmējams, ka Fizisko personu datu aizsardzības likuma 5.panta pirmā daļa nosaka, ka šā likuma 7., 8., 9. un 11.pants netiek piemērots, ja personas dati ir apstrādāti žurnālistiskām vajadzībām saskaņā ar likumu „Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem”, mākslinieciskām vai literārām vajadzībām un ja likumā nav noteikts citādi. Turklāt minētā panta otrā daļa paredz, ka šā panta pirmās daļas noteikumus piemēro, ievērojot personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību un vārda brīvību.

Senāta ir secinājis: „Preses brīvība vārda brīvības kontekstā ir īpaša tā iemesla dēļ, ka presei demokrātiskā sabiedrībā ir svarīga loma. Kā bieži atzinusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa, lai gan prese nedrīkst pārkāpt noteiktas robežas attiecībā uz citu personu tiesību aizsardzību, tās uzdevums – ievērojot tās pienākumus un atbildību – tomēr ir darīt zināmu informāciju un idejas par politiskiem jautājumiem, kā arī citām sabiedrību interesējošām tēmām. Ne tikai presei ir pienākums izplatīt informāciju, bet arī sabiedrībai ir tiesības to saņemt. Pretējā gadījumā prese nevarētu spēlēt savu būtisko „sargsuņa” lomu” (*sk., piemēram, 2007.gada 12.jūlija sprieduma lietā „A/S Diena un Ozoliņš pret Latviju” 76.punktu*)³.

³ Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010.gada 1.jūlija sprieduma lietā Nr.SKA-347/2010 (16.punkts), <http://www.at.gov.lv/lv/info/archive/departament3/2010/>

Valsts amatpersonu darbības (bezdarbības) demokrātiskā valsts iekārtā uzraudzība ir jānodrošina ne tikai likumdošanas vai tiesu varas ietvaros, bet arī jābūt rūpīgi pārbaudāmai no sabiedrības puses. Turklāt uzsverams, ka prese ir viens no efektīvākajiem līdzekļiem, ar kuras palīdzību tad arī sabiedrība varētu pārbaudīt, vai valsts amatpersonas tiesiski un pienācīgā veidā veic savus amata pienākumus, tajā skaitā, vai tās ievēro normatīvajos aktos noteiktos ierobežojumus un aizliegumus. Šāds secinājums izriet no Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakses⁴.

Saskaņā ar likuma „Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem” 5.pantu masu informācijas līdzekļiem ir tiesības saņemt informāciju no valsts un sabiedriskajām organizācijām. Ievērojot minētā likuma 6.pantā noteikto, valsts un sabiedrisko organizāciju amatpersonas var atteikties sniegt informāciju tikai tad, ja tā nav publicējama saskaņā ar šā likuma 7.pantu.

Personas datus, kuri attiecas uz personas sodāmību, tajā skaitā sodāmību administratīvo pārkāpumu lietās, ievērojot Fizisko personu datu aizsardzības likuma 12.pantu, drīkst apstrādāt tikai likumā noteiktās personas un likumā noteiktajos gadījumos. Proti, minētie dati ir atzīti par informāciju, kas uzskatāma par fiziskas personas privāto dzīvi.

Tiesības uz privāto dzīvi ir aizsargātas gan Latvijas Republikas Satversmes 96.pantā, gan citos cilvēktiesību aizsardzību regulējošos normatīvajos aktos, tajā skaitā, starptautisko tiesību un Eiropas Savienības tiesību normās. Privātās dzīves jeb tiesību uz privātumu (*right to privacy*) saturu, saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi, veido: personas identitāte, fiziskā vai garīgā integritāte, tostarp, gods un cieņa, savas dzīves telpa, seksuālās darbības un sociālās attiecības – attiecības ar citām personām, iekaitot informāciju par šīm attiecībām. Šīs tiesības ietver arī tiesības dzīvot, ciktāl kāds vēlas, pasargāti no publicitātes.⁵ Tomēr Valsts amatpersonas darbība publisko tiesību jomā, veicot ar amata pienākumiem saistītas darbības, ir pakļautas sabiedrības uzmanībai un kontrolei, tādējādi sabiedrībai ir dodama priekšroka un par objektīvi nozīmīgākām ir atzīstamas sabiedrības tiesības iegūt informāciju par valsts amatpersonu rīcību salīdzinājumā ar attiecīgo valsts amatpersonu Latvijas Republikas Satversmes 96.pantā ietvertajām tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību.

Datu apstrādi par administratīvi sodītajām personām regulē Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss, Fizisko personu datu aizsardzības likums, kā arī Sodu reģistra likums, kas vienlaikus paredz, ka Sodu reģistrā iekļautās ziņas ir ierobežotas pieejamības informācija, izņemot informāciju, kas citos normatīvajos aktos noteikta par vispārpieejamu informāciju (Sodu reģistra likuma 3.panta pirmā daļa).

⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1992. gada 23. aprīļa spriedums lietā *Castels v. Spain*, 46. punkts; skat. arī Augstākās tiesas plēnuma un tiesu prakses apkopojumu lietās par personas goda un cieņas civiltiesisko aizsardzību, 2003/2004, <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2004/>

⁵ Līga Bikseniece, Vārda brīvība vs. privātā dzīve, <http://www.politika.lv/temas/cilvektiesibas/4734/>

Privātās dzīves satura analīze ir skatāma arī Administratīvā procesa likuma 59.panta trešajā daļā. No Administratīvā procesa likuma tiesiskā regulējuma izriet, ka administratīvās lietas materiāli līdz galīgā lēmuma lietā spēkā stāšanās brīdim ir uzskatāmi par ierobežotas pieejamības informāciju, kas ir izpaužami tikai attiecīgā procesa dalībniekiem, kuri saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 61.pantu ir tiesīgi iepazīties ar lietu un izteikt savu viedokli jebkurā procesa stadijā.

Administratīvo pārkāpumu lietvedības un izskatīšanas kārtību nosaka Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss (turpmāk – kodekss) un citi normatīvie akti. Tiesības iepazīties ar visiem administratīvā pārkāpuma lietas materiāliem, ievērojot kodeksa 21.nodaļā noteikto, ir attiecīgās lietas dalībniekiem – personai, kuru sauc pie administratīvās atbildības, cietušajam, pārstāvim un citiem lietas dalībniekiem. Saskaņā ar kodeksa 276.panta pirmo daļu lietā pieņemto lēmumu izsniedz vai nosūta personai, par kuru tas pieņemts, savukārt šī panta trešajā daļā noteikts, ka lēmuma norakstu vai tā kopiju izsniedz cietušajam pēc viņa pieprasījuma. Ievērojot to, ka kodekss neparedz iespēju izsniegt lēmuma norakstu ne privātpersonai, ne iestādei, kura nav lietas dalībnieks, uzskatāms, ka nav pamata izsniegt pieprasīto administratīvā pārkāpuma lietā pieņemtā lēmuma kopijas. Normas, kas regulē administratīvā pārkāpuma lietvedībā iesaistīto personu tiesības iepazīties ar lietas materiāliem un saņemt lietā pieņemto lēmumu norakstus vai kopijas, neregulē informācijas pieejamību, un, ievērojot tiesu praksē konstatēto⁶, secināms, ka šīs normas neierobežo konkrētās informācijas pieejamību Informācijas atklātības likuma izpratnē.

Ņemot vērā minēto, atzīstams, ka administratīvā pārkāpuma lietas materiāliem un lietā pieņemtajiem lēmumiem kopumā nav ar likumu noteikts ierobežotas pieejamības informācijas statuss, līdz ar to saskaņā ar Informācijas atklātības likuma 4.pantu šī informācija ir vispārpieejama, izņemot tikai to informācijas daļu, kurai ierobežotas pieejamības statuss ir atzīts pēc citiem kritērijiem, proti, pēc Informācijas atklātības likuma 5.panta otrās daļas 4.punkta – informācija par fiziskās personas privāto dzīvi, pēc minētā likuma 5.panta otrās daļas 1.punkta – informācija, kurai šāds statuss noteikts ar likumu, piemēram, saskaņā ar Fizisko personu datu aizsardzības likuma 12.pantu.

Līdz ar to privātpersonai, kas nav administratīvā pārkāpuma procesa dalībnieks, informāciju par lietu, ievērojot minētās kodeksa tiesību normas un Administratīvā procesa likuma 54.panta pirmajā daļā noteikto, sniedzamas saskaņā ar Informācijas atklātības likumu, Fizisko personu datu aizsardzības likumu un citiem normatīvajiem aktiem, kas paredz personu tiesības iepazīties ar iestādes rīcība esošo informāciju.

⁶ Administratīvā rajona tiesas 2009.gada 9.jūlija spriedums lietā Nr.A42765909 (A7659-09/1), www.tiesas.lv/files/.../2009/07_2009/...2009/AL_0907_raj_A-7659-09_1.pdf

Vienlaikus gan jāņem vērā likuma „Par tiesu varu” 28.³ pantā noteiktie ierobežojumi, kas attiecas uz tiesā skatāmo vai izskatīto lietu materiālu pieejamību. Proti, gadījumā, ja persona ir pārsūdzējusi attiecīgo administratīvo aktu, ievērojot likuma „Par tiesu varu” 28.³ panta otro daļu, kas nosaka, ka lietas materiāli līdz brīdim, kad spēkā stāties tiesas galīgais nolēmums šajā lietā, ir pieejami tikai tām personām, kurām šādas tiesības paredzētas procesuālajos likumos, minētie lietas materiāli nav pieejami. Informācijas atklātības likums saskaņā ar likuma „Par tiesu varu” 28.³ panta pirmo daļu piemērojams tikai pēc galīgā nolēmuma stāšanās spēkā.

Kodeksa 277.pants nosaka institūciju (amatpersonu), kas izskata administratīvo pārkāpumu lietas, tiesības paziņot sabiedrībai par uzliktajiem administratīvajiem sodiem atsevišķu administratīvo pārkāpumu lietu kategorijās. No minētā panta regulējuma izriet, ka sabiedrība tiek informēta par kompetento institūciju (amatpersonu) pieņemtajiem lēmumiem un uzliktajiem sodiem par administratīvajiem pārkāpumiem, kas saistīti ar sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanu, vides, kā arī personu tiesību un brīvību aizsardzību.

Līdz ar to secināms, ka likumdevējs, ievērojot Fizisko personu datu aizsardzības likuma 7.panta 3.un 5.punktā, 12.pantā noteikto, lai nodrošinātu sabiedrības interešu ievērošanu un realizētu publiskās varas uzdevumus, kuru veikšanai personas dati ir nodoti pārzinim vai pārraidīti trešajai personai kodeksa 277.pantā, ir noteicis izņēmumu gadījumu no vispārīgajiem datu apstrādes nosacījumiem. Proti, lietās par personu pārkāpumiem, kas saistītas ar sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanu, vides, kā arī personu tiesību un brīvību aizsardzību, informāciju par pārkāpējam uzlikto sodu administratīvo ir sniedzama arī attiecīgajā procesā neiesaistītajām personām.

2.2.Tiesu prakses analīze

Senāta 2009.gada 26.marta spriedumā lietā Nr.SKA-68/2009 (izskatāmajā lietā) norādīja, ka valsts amatpersonām kā vienotas valsts pārvaldes sastāvdaļai, pildot dienesta pienākumus, ir jādarbojas sabiedrības interesēs, tādējādi gūstot sabiedrības uzticību, un jānovērš jebkādas šaubas par iespējamu valsts amatpersonas ieinteresētību konkrēta lēmuma vai rīcības rezultātā, proti, jānovērš interešu konflikta situācijas iespējamība. Līdz ar to valsts amatpersonas vairāk kā jebkuras citas personas ir pakļautas dažādiem ierobežojumiem un atrodas pastiprinātā sabiedrības uzmanības lokā.⁷

Valsts amatpersonas darbība publisko tiesību jomā, veicot ar amata pienākumiem saistītas darbības, ir pakļautas sabiedrības uzmanībai un kontrolei, tādējādi sabiedrībai ir dodama priekšroka un par objektīvi nozīmīgākām ir atzīstamas sabiedrības tiesības iegūt informāciju par valsts

⁷ Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2008.gada 23.oktobra spriedums lietā http://www.tiesas.lv/files/AL/2008/10_2008/23_10_2008/AL_2310_AT_SKA-0456_2008.pdf

amatpersonu rīcību salīdzinājumā ar attiecīgo valsts amatpersonu Latvijas Republikas Satversmes 96.pantā ietvertajām tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību. Šāda atziņa, līdzīgā gadījumā, kas saistīts ar informācijas iegūšanu par valsts amatpersonu darbību, ir izdarīta arī Senāta 2005.gada 16.septembra sprieduma lietā Nr.SKA-162, 11.punktā.⁸

Vienlaikus atzīmējams, ka Senāta 2008.gada 26.septembra lēmumā (lietas Nr.A42480306; SKA-525/2008) ir norādīta atziņa, ka jebkurš cilvēks jeb fiziska persona principā ir privātpersona un līdz ar to pamattiesību subjekts. Vienlaikus, īstenojot Latvijas Republikas Satversmes 101.pantā paredzētās pamattiesības pildīt valsts dienestu, cilvēks vienlaikus kļūst arī par valsts pārvaldes subjektu. Proti, valsts dienestā esoša persona jautājumos, kas attiecas uz valsts dienesta pildīšanu, uzstājas nevis kā privātpersona, bet kā valsts dienesta sastāvdaļa. Piemēram, ierēdnis administratīvo aktu izdod nevis kā privātpersona, bet kā iestāde. Tiesnesis tiesu spriež nevis kā privātpersona, bet kā valsts varas orgāns. Šādos gadījumos cilvēks neīsteno savas pamattiesības, bet īsteno valsts varu. Valsts nav pamattiesību subjekts, līdz ar to cilvēks jautājumos, kuros tas uzstājas kā valsts varas subjekts, nevar atsaukties uz pamattiesībām.

3.Valsts amatpersonas darbība publisko tiesību jomā un informācijas atklātības nozīme

No tiesu prakses un normatīvo aktu analīzes ir secināms, ka:

- a) valsts amatpersonas, kuru darbība ir pakļauta sabiedrības uzmanībai, datu apstrāde ir mazāk aizsargāta, nekā privātpersonai;
- b) sabiedrības tiesības iegūt informāciju par valsts amatpersonu rīcību ir atzīstamas par objektīvi nozīmīgākām salīdzinājumā ar attiecīgo valsts amatpersonu Latvijas Republikas Satversmes 96.pantā tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību;
- c) ir attaisnojami un nepieciešami ar likumu noteikt, ka valsts amatpersonai, kurai par savu rīcību ir jāatbild sabiedrības priekšā, tiek paredzēti atsevišķi privātās dzīves ierobežojumi, proti, ir pieļauta personas datu publiskošana par izdarīto likumpārkāpumu, jo tā ir nepieciešama demokrātiskā sabiedrībā leģitīmu mērķu sasniegšanai un atzīstama par samērīgu ar tās mērķi.

Līdz ar valsts amatpersonas statusa iegūšanu no personas tiek prasīti īpaši tiesiskie pienākumi, kā, piemēram, valsts amatpersonu deklarācijas iesniegšana, ierobežojumi un aizliegumi, kas izriet no likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”, jo valsts amatpersonai jānodrošina sava darbība sabiedrības interesēs, novēršot jebkuras aizdomas par

⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta spriedumi un lēmumi 2005.- Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 658.lpp.

pašas amatpersonas, tās radnieku vai darījumu partneru personiskās vai mantiskās ieinteresētības ietekmi uz valsts amatpersonas darbību.

Valsts amatpersonas darbības caurspīdīgums ir viens no pienākumiem, ko uzņemas amatpersona, ieņemot savu amatu. Ja amatpersonas darbība netiek rūpīgi pārbaudīta, tad veidojas korupciju veicinoši apstākļi, kuros amatpersona var darboties brīvi, bez kontroles, pat ļaunprātīgi izmantojot savu dienesta stāvokli un dienesta pilnvaras. Līdz ar to likumdevējs, lai tiktu sasniegts likumā „Par interešu konfliktu novēršanu valsts amatpersonu darbībā” noteiktais atklātuma un atbildības mērķis, ir noteicis valsts amatpersonu mantiskā stāvokļa deklarēšanas pienākumu, paredzot, ka katru gadu par saviem ienākumiem amatpersona iesniedz kompetentajā iestādē valsts amatpersonas deklarāciju un norāda likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonas darbībā” 24.pantā noteiktās ziņas.

Ievērojot likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonas darbībā” 26.pantā noteikto, valsts amatpersona vai tās institūcijas vadītājs, kas saskaņā ar šo likumu pārbauda deklarācijas, kā arī valsts vai pašvaldības institūcijas vadītājs, kas saņēmis attiecīgās deklarācijas kopiju, nodrošina publiski pieejamās valsts amatpersonas deklarācijas daļas pieejamību gan masu saziņas līdzekļu darbiniekiem, kā arī citām personām, kurām ir tiesības ne tikai iepazīties ar minēto informāciju, bet arī publicēt deklarācijā ietvertās ziņas. Pamatojoties uz minēto tiesību normu šobrīd Valsts ieņēmumu dienesta interneta mājaslapā www.vid.gov.lv jebkura persona var iepazīties ar attiecīgas valsts amatpersonas publiski pieejamās deklarācijas daļu, tādējādi veicinot valsts amatpersonas darbības atklātību un nodrošinot amatpersonas atbildību sabiedrības priekšā.

Nodrošinot sabiedrības interešu, kas saistītas ar nodokļu maksātāju tiesībām zināt valsts budžeta finanšu līdzekļu izlietojumu, ievērošanu, likumdevējs līdz ar izmaiņu veikšanu atsevišķos normatīvajos aktos, proti, Valsts pārvaldes iekārtas likumā un Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumā, ir nodrošinājis, ka sabiedrībai ir pieejama informācija par iestāžu amatpersonām izmaksāto atalgojumu, kas katru mēnesi tiek publicēta attiecīgās iestādes mājaslapā internetā, norādot arī valsts amatpersonas vārdu un uzvārdu, un ieņemamo amatu valsts un pašvaldības institūcijā, kas identificē katru personu, protams, paredzot arī pamatotus izņēmumus, t.i., informācija, kas saskaņā ar 2004.gada 26.oktobra noteikumiem Nr.887 „Valsts noslēpuma objektu saraksts” ir aizsargājama, netiek publiskota.

Ievērojot minēto un tiesu praksē nostiprinātās atziņas, kā arī informācijas (lēmumu) sensitīvo raksturu, kas saistīta ar informāciju par amatpersonu rīcības prettiesiskumu un sodāmību, ņemot vērā pieprasītās informācijas izmantošanas mērķi, Birojs šobrīd praksē, sniedzot ziņas par spēkā esošiem lēmumiem, kuros ir konstatēti attiecīgās valsts amatpersonas rīcībā likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”

var kļūt zināma arī citām personām, kas nav atzītas par attiecīgā procesa dalībniekiem, bet kuri ir snieguši informāciju par lietas faktiskajiem apstākļiem, kas viņiem ir zināmi un konkrētajā lietā varētu būt būtiski, kā arī citām lietā iesaistītajām personām, piemēram, lieciniekam, tulkam, ekspertam). Publiski pieejama parasti kļūst arī informācija par Saeimas deputātu saukšanu pie administratīvās atbildības, jo par to Saeima lemj atklātā Saeimas plenārsēdē.

Tādējādi, secināms, ka nav nodrošināta vienlīdzība, jo netiek sniegta informācija par visām valsts amatpersonām, kuras sauktas pie administratīvās atbildības vai kuru darbībās ir konstatēts likumā „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” vai citos likumos valsts amatpersonām noteikto ierobežojumu un aizliegumu pārkāpums, taču amatpersonas netiek sauktas pie administratīvās atbildības. Turklāt pastāv risks, ka informācija, kas iegūta ne no institūcijām (amatpersonām), kas izskatījušas administratīvo pārkāpumu lietu, administratīvo lietu vai veikušas resorisko pārbaudi, tiek publiskota neprecīzi, tādējādi apdraudot sabiedrības intereses saņemt patiesu informāciju un, iespējams, nodarot kaitējumu arī valsts amatpersonai, par kuru tā tiek publiskota.

Proti, nav nodrošināta vienveidīga prakse, kas sabiedrībai var radīt maldīgu priekšstatu par faktisko situāciju. Par atsevišķām amatpersonām sabiedrība var neiegūt informāciju, kas būtu būtiska, lai spriestu par attiecīgo amatpersonu un diskutētu par to (piemēram, kādas amatpersonas virzīšanas gadījumā augstākā amatā). Informācijas publiskošana ir atkarīga nevis no kādiem objektīviem kritērijiem, bet gan no tā, vai persona pārsūdz iestādes lēmumu tiesā (nejaušības princips) vai arī amatpersonas ieņemamā amata un ar to saistītas procedūras (Saeimas deputātu gadījums). Turklāt rodas absurda situācija, jo likumdevējs ir lēmis, ka liela daļa no informācijas, kas attiecas uz valsts amatpersonu ir publiskojama (deklarācijā), turklāt tāda, kas norāda uz pietiekami detalizēti un, iespējams, ka atsevišķos gadījumos pat sensitīvu informāciju par personu, tajā pašā laikā informāciju, kas norāda uz amatpersonas rīcību, morāles līmeni un atsevišķos gadījumos arī sabiedrībai nodarīto kaitējumu, sabiedrībai nav tiesību saņemt.

Nemot vērā minēto, lai nodrošinātu valsts amatpersonas darbības atklātumu un atbildību sabiedrības priekšā, nepieciešams kompetentajām institūcijām (amatpersonām) noteikt pienākumu informēt sabiedrību par valsts amatpersonu, atklājot personas vārdu un uzvārdu, ieņemamo valsts amatpersonas amatu, izdarītajiem administratīvajiem pārkāpumiem korupcijas novēršanas jomā, kas noteikti kodeksa divpadsmitajā „c” nodaļā, kā arī likuma ”Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” pārkāpumiem, neatkarīgi no valsts amatpersonas saukšanas pie likumā noteiktās atbildības vai pienākuma atlīdzināt valstij nodarītos zaudējumus uzlikšanas.